

PATRIMONIO CULTURAL E DINAMIZACIÓN TURÍSTICA DE SALCEDO

Felipe Castro *

Cando pensamos no monte, nos seus recursos e, polo tanto, nas posibilidades de desenvolvemento que lle pode proporcionar aos seus propietarios, adoitamos centrarnos case exclusivamente naqueles que teñen que ver con aspectos vinculados ao carácter produtivo máis clásico e, deste xeito, cos recursos forestais (principalmente os derivados da madeira), pasando por alto moitas veces a posibilidade de aproveitar outros recursos que nos achegan un interese ambiental, social ou produtivo que deberíamos de ter en conta, como poden ser os recursos hidrolóxicos, enerxéticos, culturais, turísticos, etc. Precisamente ligado ao monte, dunha forma significativa, atopamos un amplo e diverso patrimonio cultural que, en moitos casos, indican xa de por si os diferentes usos que se lle deu e, polo tanto, os valores e recursos que contén ou contivo e que é capaz de xerar, entre outros posíbeis.

Felipe Castro

Festa da malla.

Felipe Castro

Sequeiro de Paramedela.

Sendo para nós a conservación e a posta en valor do patrimonio cultural unha tarefa básica e, por isto, un dos labores máis importantes que procuramos desenvolver, desde a Asociación Veciñal de Salcedo e en colaboración coa Comunidade de Montes de Salcedo e Bairán (Pobra de Brollón), redactamos o Plan de posta en valor do patrimonio e de dinamización turística de Salcedo.

O desenvolvemento deste plan consistiu en tres partes diferenciadas: en primeiro lugar, localizar, inventariar e documentar o patrimonio existente; en segundo lugar, poñer en valor este patrimonio a través de actuacións que permitan o acceso, facelo visíbel e, de ser posíbel, restauralo e devolverlle a súa funcionalidade ou facelo interpretable; en último lugar, divulgalo e establecer, en relación con el, unha

serie de infraestruturas turísticas que sirvan para achegar este patrimonio ao fluxo turístico (roteiros interpretábeis, museo etnográfico, artigos de recordo, etc.).

INVENTARIO E DOCUMENTACIÓN DO PATRIMONIO

Neste senso, desenvolvemos un programa que consistía en dúas actuacións: por unha parte, localizar e inventariar os diferentes bens de interese e, por outra parte, documentalos axeitadamente. Por agora centrámonos principalmente en documentar aquel patrimonio vinculado aos aproveitamentos e ás infraestruturas do monte (alvarizas, sequeiros, minas, ferrarías, cabanas, fontes, camiños, pontes, etc.). Para isto fixemos unha descrición de cada un deles, definindo aspectos relacionados coa estrutura, os diferentes

modelos, a funcionalidade que posuían e, de ser o caso, os recursos que empregaban e os produtos que elaboraban. Tamén, como medio de apoio, realizamos un documento gráfico de cada un (fotografías, esquemas, vídeo, etc.) e, nalgún caso, chegamos a facer unha recreación da actividade.

Con respecto a localizar e inventariar o patrimonio existente, o traballo foi até o momento menos intenso e sistemático, tendo localizado e inventariado principalmente aquel que, dun xeito ou doutro, puxemos en valor. Neste traballo fixemos unha localización GPS, aportando información toponímica, de propiedade, etc., e catalogando cada un dos bens de interese encaixándoos dentro da súa clasificación (patrimonio arqueolóxico, arquitectónico, industrial, etnográfico, etc.).

Mina de Tudrigo.

POSTA EN VALOR DO PATRIMONIO

Con respecto á posta en valor, desenvolvemos diferentes traballos naqueles bens que determinamos prioritarios por ser de maior interese ou estar mellor conservados.

Así, actuamos no "Complexo Etnográfico de Paramedela", que é propiedade da Xunta de Galiza e está tutelado pola Consellaría do Medio Rural, propoñendo a restauración integral do souto, a rehabilitación do

sequeiro e a limpeza do contorno das ruínas da casa e da alvariza de Paramedela. Para este labor, participamos, en colaboración con técnicos da Dirección Xeral de Montes e investigadores da Politécnica de Lugo, aportando información sobre as técnicas tradicionais nos tratamentos de poda e demouca dos castiñeiros e sobre cuestións etnográficas relacionadas co mundo do souto, da castaña e do seu patrimonio cultural.

Tamén actuamos nas "Alvarizas da Poxa", realizando tarefas de limpeza dos accesos e do contorno das mesmas e traballos de mellora nas dúas alvarizas mellor conservadas: consolidando os muros que constitúen o pechamento da alvariza, limpando as plataformas construídas en pedra, chamadas *sillas*, que lle proporcionan horizontalidade ao terreo natural para poder asentar as colmeas tradicionais, chamadas *trobos*.

Actuamos tamén nos "Foxos do carbón de Paramedela", desenvolvendo tarefas de localización e limpeza dunha serie de foxos onde se facía o carbón, situados no contorno de Paramedela. Co motivo de documentalos axeitadamente, fixemos unha recreación da elaboración do carbón, arrincando as raíces de uz negra coas que se facía o carbón, chamadas *cozas*, preparando a plataforma escavada sobre o terreo natural onde se facía o carbón, chamadas *foxos* e, finalmente, prendendo o lume no foxo e colocando

paulatinamente as cozas e cubríndoas con terra segundo se ían cocendo para, finalmente, convertérense en carbón. Ademais do documento fotográfico, tamén realizamos un vídeo do proceso.

Despois de localizar as antigas "Minas de Tudrigo", efectuamos traballos de limpeza dos accesos e da entrada ás diferentes bocaminas. Estas minas de ferro proporcionáronlle mineral á próxima ferraría de Loureiro.

Por último, actuamos no "Complexo Etnográfico da Ferraría de Loureiro", onde executamos traballos de limpeza dos accesos á *Devesa de Loureiro*, masa boscosa de onde conseguían o combustíbel para fundir o ferro, e do contorno da *Alvariza de Loureiro* que, non contendo xa os trobos no seu interior como nas da Poxa, é unha das de maior tamaño e mellor conservadas da contorna, mantendo íntegros os altos muros de protección, rematados co clásico *vardal* (vargos de lousa colocados sobresaíndo cara fóra a modo de cornixa para dificultar aínda máis o acceso aos osos).

DIVULGACIÓN E DINAMIZACIÓN TURÍSTICA

Ao respecto da divulgación, desenvolvemos diferentes actuacións apoiadas no traballo feito de documentación gráfica e escrita do patrimonio de interese, a través de charlas e visitas guiadas para diferentes colectivos (estudantes, asociacións culturais, etc.) e participando en diferentes eventos (feiras, xornadas, etc.).

En relación á dinamización turística, realizamos tamén diferentes actividades: deseño, limpeza e sinalización de tres roteiros interpretativos que percorren diferentes lugares e axudan a divulgar e a poñer en valor algún dos bens de interese que anteriormente expuxemos. Outros roteiros son os seguintes: "Roteiro da castaña e do mel", que pasa polas *Alvarizas da Poxa* e o *Souto de Paramedela*; "Roteiro do ouro e do ferro", que pasa polo *Castro de Salcedo*, *Ruínas da Ferraría de Barxa* e *Antiga Expolación Romana de Ouro da Lama*; "Roteiro da Devesa de Loureiro", que pasa pola *aldeia de Domiz*, *Alvariza*, *Capela* e *Casa de Loureiro*, *Devesa de Loureiro* e *Sequeiros do Mazo*. Tamén, aproveitando a planta baixa da recentemente

**ALIMENTOS
ECOLÓXICOS E LOCAIS**

TENDA ON-LINE
24-48 horas

R/Venezuela 78, Ferrol. Tel. 981 93 08 68.
info@cooperativaxoaninha.org

axoaninha
COOPERATIVA DE CONSUMO RESPONSABLE

www.ecoloxicoselocais.org

✂ —————

Preenche este impreso com os teus dados pessoais e envia-o
a NOVAS DA GALIZA, Apartado 39 - 15701 - Compostela

Nome e apelidos _____ Tel. _____

Endereço _____ C.P. _____

Localidade _____ E-Mail _____

☐ Junto cheque polo importe à ordem de Minho Média S.L

☐ N° conta _____

Assinatura _____

☐ Subscriçom + livro = 35 €

☐ Subscriçom anual = 24 €

☐ Subscriçom + pack bilharda = 30 €

☐ Subscriçom + duplo pack bilharda = 35 €

☐ Assinante Colaborador/a _____

NOVAS DA GALIZA

Felipe Castro

Trobo da Poxa.

restaurada Casa da escola, transformada en sede da asociación veciñal e da comunidade de montes, en sala de xuntas e biblioteca, artellamos un Museo etnográfico que acolle diferentes exposicións relacionadas cos usos tradicionais do monte (a castaña, o mel, o carbón, a madeira, etc.) e outras temáticas como o *Oso de Salcedo*, mascarada e rito ancestral do Entroido salcedao. Aproveitando estes intereses relacionados co patrimonio cultural, organizamos dous eventos festivos que exaltan algúns dos produtos e recursos: a "Festa da castaña e do mel" e a "Festa da malla". Por último, para aqueles visitantes que queren levarse un recordo relacionado co noso patrimonio, deseñamos dous elementos representativos: unha réplica a escala do *Sequeiro de Paramedela* e outra da *Alvariza de Loureiro*.

* Felipe Castro López é membro da asociación e da comunidade de montes de Salcedo.